

א **בן זומא** אומר, איזהו חכם, הלומד מכל אדם, שנאמר, מכל מלמדי השכלתי

ר"ע מברטנורה

פרק ר **בן זומא**. לפי שלא האריך ימים, ולא נהמך שיקרא רבי, היו קוראין אותו על שם אביו, וכן בן עזאי וכניהס שמש שמעון: אחיו חכם, הכי קאמר איזהו חכם שראוי שיתהלל בחכמתו: הלומד מכל אדם, ואע"פ

שפת אמת

איזהו חכם הלומד מכל אדם, והקב"ה (* **איזהו חכם** כו' גבור עשיר הטוב במע"ב בכל אדם

שיה' זו משנה להתלמד ממנו ואם הוין ביכולתו ללמוד מכל אדם נמלא שלא נגמר חכמה שבו וי"ל דמה"ט דא כ"פ דלשון חז"ל תלמיד חכם שכל כמו של חכם ע"י שהוא תלמיד: [*ע"י שפ"א פ' קרח ט' תרכ"ד]:

הלומד מכל אדם, אבל עכ"ר הדין מזה להימלא שמה בחלקו כי הם מהיפוך להיפוך: שנלמד

ראי' על טוב האיש ומעשדו ועתה נתבטל התפארת והנאות אשר ע"ז יוצא שבר היגיעה בהפסדו ושוב יכול להיות שלא יועילו הדברים למי שאינו יודע כי באמת בתחלת הידועה נתפעל האדם מעט רק שצריך לראות שלא יתישן הדברים ולאשר כי משנה שלימה דברינו הנ"ל בפ"ג דאבות כל שמעשיו מרובין מחכמתו חכמתו מתקיימת וכל שחכמתו מרובה ממעשיו אין חכמתו מתקיימת נראה מה שיש להתבונן במאמר הזה ויש להבין לכאן מאחר שהכו"ל אומרים שהמעשה עיקר א"כ מה אמרו חכמתו מתקיימת ואין חכמתו מתקיימת מאחר שאין זה עיקר והול"ל שזה טיב יותר וכדומה ואף כי התנא בא לומר שגם החכמה לא תתקיים עליו מ"מ ברישא לא סגי בזה שחכמתו מתקיימת מאחר שהמעשה חשוב יותר כנ"ל ונראה כי החכמה צורך גדול אל האדם ואפשר יותר מן המעשה שנא' החכמה תחיי (את) בעל' והיינו שע"י החכמה שבו סר מדרך רע ומבין להבדיל בין הרע ובין הטוב שלא לטעות אמנם לעבודת השי"ת אשר ע"ז נברא האדם וודאי עיקר המעשה וע"ז אמרו מוטב שיהי' שומה כל ימיו ולא רשע שעה אחת לפני המקום ב"ה ולזאת האדם העובד בלתי לה' דברו ולא לגרמי' לתקן א"ע רק להיות עבד משועבד לקונו צריך לשמור המעשה יותר מן החכמה ולעשות פעילות והכנה לצורך המעשה יותר מלצורך השגת החכמה ומובן מזה כי מי שיהי' מעשיו מרובים כדי שיהי' חכמתו מתקיימת נקרא חכמתו מרובה ובוה עצמו נוכל לפרש משנה הנ"ל באופן זה כי מי שמעשיו מרובין מחכמתו פי' מתוך חכמתו שע"ז סובב עיקר חכמתו לרבות המעשה להיות ביתר שאת וכיונה רצו' לברואו חכמתו מתקיימת וממילא גורמת לו מעשים יותר כנ"ל שהמעשה גורמת חכמה יותר והחכמה שנתרבה לו ג"כ מתקיים ותביאנו למעשים יותר ומי שחכמתו מרובה ממעשיו שעיקר מעשיו להרבות חכמתו אין חכמתו זאת מתקיימת והכלל כי החכמה גדולה להאדם אבל צריכה להתבטל להמעשה שעבודת האדם להבורא ב"ה וב"ש יהי' הצורך אצלו יותר מחכמתו שהוא תיקן עצמיתו כנ"ל: ולאשר כי כעת הזמן קצר ואין לי פנאי ארשום לך עוד בקצרה איזה דברים על פ"ד דאבות משנה א':

איזהו חכם הלומד מכל אדם אמרו בספרים הקרושים כי האדם צריך להבין כל

השכלתי, כי עדותיך שיחה לי. איזהו נבור הכובש את יצרו. שנאמר טוב

ר"ע מברכנורה

שהוא קטן ממנו שכיון שאינו חס על כבודו ולומד מן הקטנים. ניכרים הדברים שחכמתו היא לשם שמים ולא להתיימר ולהתפאר בה: שנאמר מכל מלמדי השכלתי. וביפא דקרא כי עדותיך שיחה לי כלומר הייתי למד תורה מכל מלמדי. ואפילו מן הקטנים ממני. ולא הייתי חושש לכבודי. כי עדותיך שיחה לי שכל כוונתי הייתה לשמים בלבד. וכן איזהו נבור שראוי שיתהלל בגבורתו. הכובש את יצרו: שנאמר טוב ארך אפים מגבור. הכי

שפת אמת

שנאמר מכל מלמדי השכלתי ומיניו כי דהע"ה נק' חכם ע"י ואדוני חכם כמלאך אלקים או דדיק מזה עלמו דכ' השכלתי:

איזהו נבור יל"פ כמו בלויז חכם הכוונה שעי' שלומד מל"א נעשה חכם כן הפי' ע"י בבינת הילר נעשה נבור וכן איזה עשיר שנעשה ע"י עשיר:

איזהו נבור הכובש את יצרו שנא' טוב א"ל מגבור כו' כלומר דכוולדאי

מכובד רע"ב כ' שיתהלל, וקשה דכ' כי אם בזאת עתיו"ט, והאמת פי' זאת שמעתי מאבותי וצלה"ה שנק' כן ע"ש שאין רק זאת ואין דבר שיקרא שהוא דבר מה והוא רק זאת, והבן הדברים שזה עול מ"ש שהוא הכל ועל כן שייך לומר על בלכות שמים שהוא זאת כי זאת חיות כל הוה דצח"מ, והאמת כי סוף כל העבודות להשי' הוא זאת שידעו שאין דבר רק השי' המהוה וכחי' כל הוה וזה תכלית הכל, וגמצא כי מ"ש בזאת יתהלל המתהלל השכר וידוע כו' שהוא התהללות מעבודת השי'

והלא אסור להתגאות ולהתפאר אמנם בזאת שידע שזה סוף העבודות ובזאת יכול

כל הנראה בעיניו שאין הקב"ה מזמין להאדם רק מה שיוכל ללמוד מזה איזה דרך לעבודת השי' והן אמת שהדברים נאמרים רק למי שאין לו שום פנוי' ולא כערכינו כלל, עכ"ו נפרש כי הלומד מכל אדם שמכל אדם לוקח לעצמו מוסר ודרך לעבודת השי' מן האדם הטוב כפשוטו שלומד ממעשיו, ואף מן לא טוב יוכל ללמוד איך בא המעות וכ"ו מוכן וע"ז הראי' שנא' מכל מלמדי השכלתי אף שהי' לו ניכ' מלמדים רשעים כאחיותופל וא"כ הפי' כי אין הלימוד לפי גודל המלמד דווקא רק לפי הלימוד והיגיעה יכולין ללמוד ג"כ מן הרשע אולם לזה ודאי צריכין חכמה והוא נקרא חכם כי אתו החכמה שאף מן ההיפוך הוא מכוון בחכמתו ללמוד שלא לעשות כן א"כ החכמה אצלו וכעין זה כתב בס' דרך חיים שעיקר כוונת התנא לומר חכם מעצמותו משא"כ ע"י שידוע הרבה תלוי חכמתו בהדברים שידע וכ"כ העשיר תלוי בעשרו שהוא חוץ ממנו אבל השמח בחלקו הוא בעצמותו ולכן בחכם שעושה פעולה לזה ע"ש הסיום קצת דחוק ולמש"כ טובן היטב ע"ש:

איזהו נבור הכובש את יצרו כו', כבר נודע מש"כ רבוהיני הקדושים ועי' בס' רמזי תורה כי פי' כובש שלא לדחותו רק לכבשו להיות נכנע ומכובל

טוב ארך אפים מנבור, ומושל ברוחו מלובד עיר. איזהו עשיר, השמח בחלקו

ר"ע מברטנורה

הכי הוי פירושא דקרא טוב ארך אפים הבא מלד הגבורה של כבוד היצר. לא מלד רכות הטבע. וכן מושל ברוחו. כשבא מלובד עיר. מן המלך שלאחר שכבש את העיר ובאו לידו האנשים המורדים בו. מושל ברוחו ואינו הורגן: איזהו עשיר. הראוי לו להתהלל

שפת אמת

יכול להתפאר כי אם ישכח זה אין לו מה להתפאר, וזה עצמו פי' השנה איזהו הכם הלימד מכל אדם כמ"ש רע"ב אף מפהות ע"י שיודע שהכל רק מהש"י וכבר נודע דברי רבותינו ז"ה"ה בסה"ק שיש ללמוד מכל מעשה שרואין ואף עבירה מרשע שנודמן לאדם [לראות] יש לו ללמוד שגם הוא צריך לתקן דבר זה וכדומה בכל הדברים שיודע שהש"י משגיח השגחה פרטית על כל וחכמה זו נק' ג"כ זאת כנ"ל, וכן גבור הכובש, שאין הגבורה אצלו להכניס הון וחיל ולרצוח

כשבא מלד גבורה מואריך אף תמיד כשטבעו מסכים לזה:

מי שהוא עשיר והוא שמח בחלקו הוא

דבודאי אלו יש להם ענין ושייכות רק כובש ילכו הוא גבורה כנפש וגבור כפשטי' הוא גבור בהגוף, ולכן אמרו שפיר איזהו גבור כו' שנא' טוב כו' :

ומושל ברוחו מלובד עיר, האדם נק' עולם קטן ועיר רק חלק קטן מעולם לכן מושל ברוחו עדיף מלובד עיר ומי שלבו ברשותו ומושל ברוחו נק' גבור הכובש עולם:

בהרע"ב לא מלד רכות הטבע כו' קשה נהי' ללהאדם טוב טוב יותר כשבא מלד גבורה אבל אינו משבח את האדם רק את המדה של אריכות אפים וזה ודאי טוב יותר כשטבעו מאריך אף, ואפשר לומר ומלד הטבע הוא רק

איזהו עשיר השמח בחלקו, פי'

ומבוטל להקדושה וזה גבורה גדולה והפשוט טובין כי הגבור ללחום וכדומה אף שעושה מה שלבו הפך בגבורתו לא נוכל לומר שהוא גבור מאחר שרצון לבו אינו ברשותו נמצא כי אינו עושה כרצונו כלל רק ברוח שמת שבא לו במהירות ואין זה רצונו שהרי מתחרט אח"כ ואדרבה ע"י הגבורה נגמר המעשה במהירות יותר ורע לו אח"כ נמצא כי הגבורה הוא רק כשלבו ברשותו שיכול להסתותו כרצונו א"כ יש לו ענין הגבורה וממילא למה שיש לו כח נקרא לדבר הזה גבור אבל בלי הקדמה זו לכבוש יצרו אף אם לכל הדברים כחו עצום אינו גבור כנ"ל וע"ז הראי' טוב ארך אפים מנבור כו' נמצא כי החלוש הכובש יצרו עדיף מנבור וממילא אינו גבור רק אחר הקדמה של כבישת היצר כנ"ל ואינו קושיא שבפסוק נאמר טוב א"א מנבור משמע שאין זה גבור רק טוב מנבור, כי זה העיקר וראשון לענין הגבורה והחלוש שיש לו וזאת עדיף מנבור ונמצא איזה גבור בכל גבורה שיש לו רק הכובש את יצרו כנ"ל:

איזהו עשיר השמח בחלקו, כבר נודע אשר הריבוי בא מברכת ה' כמ"ש ברכת ד' היא תעשיר, אולם כשיש לו בחי' השמח בחלקו שמורה להשי"ת

בחלקו שנאמר יגיע כפיך כי תאכל. אשריך וטוב לך. אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא. איזהו מכובד. המכבד את הבריות. שנאמר

ר"ע מברטנורה

להתהלל בעשרו. הכמח בחלקו: איזהו מכובד. לפי ששלטה דברים טובים הללו שזכרו לעיל בהם החכמה והגבורה. והעושר. הזוכה בהם הוא נכבד מעלמו צעני אלהים ואדם

שפת אמת

הוא הוא עביר, וראי' ממ"ש אשריך בעוה"ז הרי שיש לו עשירות, ויל"פ עוד אשריך בעוה"ז דע"י שמח על כל דבר א"כ מה חסר לו בעוה"ז:

שנאמר

יגיע כפיך כ"ת אשריך אבל האוכל יותר ממה שמרווח אין זה עשירות רק כעין גזל, ויל"פ דכסננה מיניעו אז הוא כמח בחלקו מבא"כ כשבא להון שלא ציניעה אז מי שיש לו מנה רולה מאתים:

יגיע

כפיך כ"ת אשריך כו' פי' כשהי' אשריך בעוה"ז ותשמח כשהאכל יגיע כפיך אז וטוב לך, וזהו הראי' שמצוי מהפסוק דכיון ששכר ירא ה' הוא אשריך בעוה"ז וטוב לך כלומר ירה' לו שמחה מזה שאשריך כו' ש"מ ששבת גדול הוא השמח בחלקו:

ולרצוח אחרים וכדומה רק אדרבא מבטל רצון גופו ועומד נגד יצרו ונמצא דבוק בזאת כנ"ל, וכן עשיר שדרך עשיר להרבות הון כי מי שיש לו מנה כו' והוא שמח בחלקו לאשר שיודע שהכל מהש"י ודבוק בזאת כנ"ל, ומכובד היינו שרוצה הכבוד מצד שכן רצון הבורא ולטעם זה נכבד הבריות ע"ש שהם נבראים כמ"ש במדרש קדושים מעשה דאדרייאנוס ברי' תתכבד ליי' כו' ונמצא רוצה הכבוד מצד שזה כבוד הש"י ודבוק בזאת כנ"ל, והכלל כי גם המשה י"ל דקאי על עושר בנכסים ג"כ רק שאינו עושר עד שיהי' ביטול העשירות אצלו, וכן חכם גדול רק שאין חכמה כלום מצ"ע ולומד ככל נק' חכם כנ"ל: שכצוה

איזהו

מכובד המכבד את הבריות את הקצ"ה כמ"ש

להשי"ת על מעט שיש לו שיודע ומבין שנים זה אינו כפי מעשיו א"כ שורה ע"ז ברכת ד' עיר פי' השמח בחלקו שעיקר שמחתו בעשרו שיודע שהעושר מיוחד לו שבנודאי שייך העשירות אליו כי פועל אדם ישולם לו וממילא אינו חיובד יותר שהרי אין עיקר שמחתו בעשרו רק בחלקו מצד זה שהעשירות חלקו הוא שהשי"ת חלק זה אליו בפרט, וע"ז הראי' יגיע כפיך כי האכל כו' שזה שבא מיניע כפי שייך אליו בפרט ובזה נבין לשון תרי"א שאמר על הקבי"ה עשיר ושמח בחלקו הפי' שאין לומר ששמח בחלקו מצד הריבוי שהרי הבל שלו רק הלשון סמח שנאמר עליו מצד שחלקו הוא כלומר שהוא בראו והחיות ממנו ית' א"כ מצד שהוא חלק מעצמותו ע"ז השמחה, וחלקו הוא ב"י כמ"ש כי חלק ה' עמו וכמ"ש המפרשים שם: [*ועי' בס' שפ"א פ' מקודי ש' תרל"ב]:

איזהו

מכובד המכבד את הבריות כו' השי"ת מלך הכבוד וחלק כבוד ליראיו כמ"ש חז"ל בלשון הברכה של ראיות המלך שחלק מכבודו לבריד וכמו

שנאמר כי מכבדי אבנד ובזוי יקלו: ב בן עזאי אומר, הוי רץ למצוה קלה

רע מברטנורה

ואלס, ואף אם הכריות לא יכבדוהו בעצמם לכך חבר התנא לזה ואמר מי שיש בו המדות הללו והוא נכבד בעלמו מה יעשה ויהיה מכובד מאחרים. יכבד את הכריות: כי מכבדי אבנד, והדברים קל וחומר ומה הקב"ה שהוא מלך הכבוד וכל מה שברא בעולמו לא ברא אלא לכבודו ומכבד את מכבדיו. ק"ו לבשר דוס: ובזוי יקלו. למדנו ענותנותו של הקב"ה. לא אומר ובזוי אקלל אלא יקלו מעלמם. וכבוד הדיוקים הקפיד יותר

שפת אמת

כמ"ש כי מכבדי אבנד, ואולי שאין שייך זה הוא מכובד ג"כ אבל מיירי כשאין כלפי מעלה, אך הלא מלינו כבד את ה' מהוקר וי"ל דמכבד לבריות מטעם כי הם בראוי הש"י ורלונו ית' לכבדם הרי זה מכבד להקב"ה, ולקמן דקאמר כל המכבד אה"ת גופו מכובד על הכריות היינו נמי בכלל מכבדי אבנד, וע"י מ"ש הרע"ב ופשוט נראה להיפוך כי באם יש לו מעלות אחרות חכם ועשיר א"כ מלד

זה הוא מכובד ג"כ אבל מיירי כשאין לו שום מעלה מ"מ יוכל להיות מכובד כשיכבד הכריות כנ"ל:

הוי רץ למצוה קלה אונ"י דוקא למצוה קלה שהיא לש"ש ציוטר או הפי' אף למ"ק כצחמורה, וכן וצורח מן העצירה ה' הידועה פי' העצירה הקלה וכמו מקודם במצוה (וע"י) מדרש שמואל) ויל"פ עוד שהיא ענה א"ך לבוא למחורה ע"י

וכמו כן מה שמצאנו כבוד בעולם מצד כי כל מה שברא הכל לכבודו ולפי מה שאדם נכבד במעשיו יותר יש פאר וכבוד למי שבראו ומצד זה מיוחד לו יותר כבוד שהרי חלק הכבוד לו יותר שגורם כבוד כנ"ל ולפי"ז נמצא כי שורש הכבוד לבני אדם הוא מצד שהם בריותיו של הקב"ה ולכך צריכין לכבד הכריות מצד כי הם בריותיו ונורמים כבוד שמים וז"ש כי מכבדי אבנד ולכך המכבד את הכריות ואינו מקפיד כ"כ על טוב האיש רק מצד שהם בריותיו של הקב"ה כי באמת הוספה הכבוד של המרבה והממעיט הוא מעט נגד עיקר הכבוד מצד הכריאה ולכך אף שלפי מעשה האדם צריכין לכבדו עכ"ז עיקר הכבוד לכל הכריות כנ"ל וזה המכבד הוא מורה בזה שכל הכבוד מצד הבורא ית"ש והוא מרבה כבוד שמים מאד והוא נקרא בכלל מכבדי אבנד שהרי א"א לכבד רק מצד הכריאה כנ"ל:

בן עזאי אומר הוי רץ למצוה קלה כו' שמצוה נורדת מצוה כו' ששכר מצוה כו' כי עיקר עשיית מצוה לעשות ציווי הקב"ה ואין הפרש בין קלה לחמורה אף כי נורם נחת רוח יותר בחמורה, אבל כשבאה מצוה זו לפניו הרי היא כאילו הצווי עתה כי אין המשנה מרברת לרחות החמורה מפני הקלה רק [שהרצון] לקלה יהי' ממש באותו חשק ורצון כמו לחמורה, שהרי לענין המצוה אין אדם מניע מצד שפלותו רק מצד ציווי השי"ת, וזה טעם ברכת המצוה אשר קדשנו במצותיו וצונו מצד זה באין לקיים המצוה נמצא כי עשיתנו רק מצד הצווי ואין לאדם לעשות המצוה מצד טעם המצוה רק מצד הצווי, ואף שיש טעמים במצוה. גם מה שרוצין הטעם הוא מצד שהיא ציווי הקב"ה, ויש להבין למה הוצרך התנא לטעם שמצוה נורדת מצוה

קלה בבחמורה ובורח מן העבירה שמצוה נוררת מצוה ועבירה נוררת

ר"ע מברטנורא

יותר שנאמר (בראשית י"ב) ומקלך אלור: ב שמויה נוררת מלוה. כך מנהגו של עולם הטובה מלוה אחת. נוח לו לעשות אחרות. והמתחיל בעבירות קשה לפרוש מהם. ועוד ששכר מלוה. מלוה. שמן השמים מסייעין ומומינים ביד מי שעשה מלוה אחת שיטעה אחרת כדי לתת לו שכר ע"י שתיקה. וכן שכר עבירה וכו'. פירש אחר בשכר מלוה

שפת אבת

שמצוה גוררת מצוה. אא"ז ז"ל פי' במד' בחקותי חשבתי דרכי כו' והיו רגלי מביאות אותי כו', ע"פ המשנה אם אין אני לי כו' שיש לכל איש ישראל דבר מיוחד שאין אחר [איכ"ל] לתקנו רק הוא, וכמו כן לכל שעה דבר מיוחד שא"י לתקנו רק בשעה זו, וזהו אם לא עכשיו אימתי, אעפ"כ אחר תיקון הפרטים צריך להכניסו בכלל, זו"ש וכשאני לעצמי מה אני וז"ש אחר שהי' מחשב בפרט למקום פלוני אני הולך אח"כ היו רגלי מביאות לבתי כנסיות שהוא הכלל עכ"ל, ולהוסיף ביאור הענין לפסוק בחקותי תלכו, כמ"ש במד' בחקתי הם חקות שהבירא ית' מקיים אותם כו' ע"ש, והענין הוא כי המצות

מצוה הרי המצוה עצמה מצד הציווי יש לרוץ אחריו לקיימה אך כי בא לומר שיש באמת בקיום המצוה קלה ג"כ עשיות כל המצות בכח ולא בפועל כי אנו אומרים על מצוה א' תרי"ג מצות התלויות בה ופי' זה שהמצות מסודרים זה על זה ותלוין זב"ז וכשארם מקיים מצוה א' נעשה פעולת כל המצות בכח מצוה זו שתלוין זה בזה למשל דברים המקושרים וע"ז שבהנבחה אחת ינכה הכל וזה עצמו הפי' מצוה נוררת מצוה שגוררת ממש שאר המצוות רק שבפרט הפעולה היא במצוה זו שעושה ונמצא כי במצוה אחת נעשה כל המצוות רק לענין הפעולה ולענין הפעולה ציווי של הקב"ה כמו החמורה וסובן היטב שאין שום הפרש לא מצד הפעולה ולא מצד נחת רוח שגורם כנ"ל ורק לענין השכר שנוטל על הפעולה שעושה בפועל וא"כ עלפעולת הקלה יתשל מצד שיעלה על דעתו גבוה ימעט שכרו משכר החמורה וע"ז אמר ששכר מצוה. מצוה כי עיקר השכר הוא קיום המצוה וכמ"ש יפה שעה א' כו' וזהו אמת כפשוטו כי זה קיום המצוה יותר מהשכר שהרי ע"ז נותן הקב"ה השכר ובודאי הפעולה יותר מהשכר וזה צובן, אך לזה צריכין להיות איש אמת להיות עבודה תמה להשי"ת ולא לגרמי' ע"י בפי' משניות להרמב"ם ז"ל בכנהדרין על משנת כל ישראל ע"ש המשל גנער קטן שהביאהו למלמד ללמדו, הכלל כי השכר היותר גדול הוא המצוה עצמה

גוררת עבירה. ששכר מצוה מצוה, ושכר עבירה עבירה: ג הוא היה
אומר

ר"ע מכרסנורה

מלוא. מלוא. שכל מה שאדם משהכר ומתענג בעשיית המלוא נחשב לו למלוא בפני
עלמה. ונטל שכר על המלוא שפעל ועל העונג וההנאה שנהנה בעשייתה: ושכר עבירה
עבירה. והשכר וההנאה שמגיעת לו לאדם בעשיית העבירה נחשב לו כעבירה. בפני
עלמה

שפת אמת

המצות הם רמזים תלויין באורות עליונים
וע"י המצוה במעשה גשמי יכו"ל לעלות
מדרגה אחר מדרגה עד שיהי' לו
התקשרות ל"שורש המצוה, וע"ז איתא
מצוה גוררת מצוה, פי' בכל מצוה יש
מדרגות רבות עד מצות ה' ממש, וז"ש
ואשיבה רגלי א"ל עדותיך דייקא, שהגם
שבתה"ל השבתי דרכי, מ"מ המצוה
מסייעת עד שבא א"ל מצות ה', והיו
רגלי מביאות כו' פי' אף שאינו בכח
האדם, לכן איתא אם אין אני לי מי
לי, כי אדם צריך לפתוח ראשון ואח"כ
המעש"ט מרוממים את האדם מדרגה
אחר מדרגה כנ"ל, וזה ג"כ בכל"ל, וכשאני
לעצמי מה אני כי בלתי סייעתא דשמיא
א"א לתקן הכ"ל, וז"ש אם אין הקב"ה
עוזרו כו', רק ע"י התחלת עבודת
האדם, המעשים מקרבים אותו עד
שמכניס עצמו בכל"ל ישראל ובשורש המצות ובכל"ל ישראל יש השראת כח
השכינה כנ"ל:

ששכר מצוה מצוה שמה לי שרצונו ית' בעשיות המצות או במה שרצונו ית'
להשביענו בטובו ה"א אדרבא זה תכלית רצונו ית', ובמה שמסגלין
מעש"ט עד שהקב"ה נותן את ברכתו זה השכר עצמו מצוה, וכן פי' שכר
עבירה עבירה כי מלבד גוף העבירה שהוא נגד רצונו ית' גם העונש שמהפכין
הרשעים מדת רחמנותו למדה"ד זה עצמו עבירה עוד ביותר כמ"ש, וזה ענין
אמרם ז"ל הו' כעבדים המשמשין שלא ע"מ לקבל פרס, כי השכר עצמו צריכין
לקבל לשמו ית' ולתענג ביותר מזה שנעשה רצונו שהוא להטיב לכל שזה
רצונו

עצמה כנ"ל ומ"מ הפי' שכתב הרע"ב וגם הרמב"ם על שכר מצוה מצוה שזוכין ע"י
למצוות המצוות הוא אמת נכון יותר בלשון המטנה דקאי על שמצוה גוררת
מצוה אבל הנ"ל הוא אמת בפ"ע והר"ם ז"ל שם כתבו על. שלא לקבל
פרס ע"ש:

אומר, אל תהי בז לכה אדם, ואל תהי מפליג לכל דבר. שאין לך אדם

ר"ע מברטנורה

עלמה. ולוקה על העבירה שעשה. ועל השקר וההנאה שמקבל בעשייתה: ג אל תהי בז לכל אדם. לומר מה יוכל פלוני להזיק לי: ואל תהי מפליג. מרחיק לכל דבר שיש לחוש

שפת אמת

א רצונו ית' בזה הצדיק משמח ביותר מגוף הטובה שמרגיש בהנאתו, ואיתא בזה"ק פי' לך לך כו' ואעשך פג"ג ואברכך כו' וי"ך אברם כאשר דבר כו' דאבטח פי' בכלי הבטחות כו', ותכזה דח"ו עביר ע"מ לקבל פרס, אך אדרבא זה הפי' שהלך כאשר דיבר אליו והי' שוה אצלו לקיים דבר ה' בהליכתו ובקיבוץ שכרו הכל לעשות רצונו ית', והיא עבודת עבד נאמן, וז"ש שלא ע"מ לקבל פרס שלא להיות נוגע אפי' פרס משהו בהנאתו רק לעשות רצונו ית':

וא"ל תהי מפליג כו', דאמרו חז"ל בחקותי תלכו שתהיו עמלים בתורה פי' עמלים למצוא בכל דבר אור התורה כדאיתא בשביל התורה שנקראת ראשית א"כ ה' בחכמה יסד ארץ שיש בכל דבר חלק בתורה וע"ז אמרו א"ת מפליג לכל דבר להפרישו משורש התורה שאין לך דבר שאין לו מקום פי' בתורה: המחלף

אל תהי בז לכל אדם כו' כי כל מה שברא הקב"ה לכבודו ברא א"כ אף הרשעים גורמים כבוד שמים בטובתם ושלא בטובתם וא"כ המבזה האדם ממעט כבוד שמים זמ"מ אין התנא מדבר ברשע נמור שמצוה לבותו והרוי זהו כבוד שמים ויש לבזות מעשיו אבל לא שם אדם שבו שהרוי ויכול להיותקן עוד ולכל אדם יש עכ"פ תיקון כנודע ופי' שעה כתבו בספ"ק מלשון רצון כמ"ש וישע ד' אל הבל כו' שחוא מלשון ריצויו לקונו והפי' שלכל אדם יש איוה דבר טוב שהי' מרוצה לקונו שע"ז נברא כנ"ל:

וא"ל תהי מפליג לכל דבר כלומר שכל דבר יש לו חיות מהשי"ת וזה החיות נקרא מקום ועש"ז אמרו חז"ל שהקב"ה מקומו של עולם ואין עילמו מקומו והקב"ה נקרא בלי חכ"ל מקום ב"ה וב"ש והכלל שהנקודה חיות שנכלל דבר נקרא מקום כ"כ בספ"ק פי' הנה מקום אתי ובמדרש שם, וז"ש שלא יאמר על שום דבר שהוא מרוחק לגמרי מהקדושה אף שהוא דבר רע שמ"מ יש לו מקום והוא ניצוץ קדוש המהי' אותו ולשון מפליג הוא ניהוק וכריתה ממקום דביקתו שלא יאמר שאין זה מהקדושה ואדרבה ע"י שיודע שכל החיות בא מהקדושה יוכל לכבולו בשורשו:

אדם שאין לו שעה ואין לך דבר שאין לו מקום: ד רבי לוימס איש
 יבנה אוסר, מאוד מאוד הוי שפ"ר רוח בפני כל אדם. שתקות אנוש
 רמה

ר"ע מברטנורה

לחוש עליו אל תאמר רחוק הוא שיהיה ואין לדאוג ממנו: ד מאד מאד הוי שפל רוח.
 אע"פ שבשאר מדות הדרך האמלעית היא המשובחת. במדת הגאווה אינו כן אלא יטה
 לקטה האחרון של שפלות הרוח. לפי שהגאווה היא מאוסה ציומר. ועוד שרוב בני אדם
 נכשלים

שפת אמת

הג"ל סקך סיבב הקב"ה שיהי לכ"א
 שעה ע"י סיבוב הגלגל:

מאד מאד הוי שפל רוח, אין הפי'
 להיות שפל מאוד דא"כ הול"ל
 הוי שפ"ר מאוד מ' רק הפי' לראות היטב
 איך להיות תמיד שפ"ר וקאי מאוד מ' על
 רוב הזהירות שצריך להיות בזה:

הוי שפ"ר בתקות אנוש רמה י"ל כי
 זה עלה למעט הרמה ע"י שפלות
 כי קנאה וגאווה אחת היא ומי שאין בו
 קנאה אין עלמותיו מרקיבין כמ"ש חז"ל
 (בבב דף קכ"ב) ויל"פ עפמ"ש חז"ל פ"ק
 דטועה הקילו ורננו ש"ע מי שנעשה כן
 לעפר בחייו ורש"י פי' באינו קם לתחיה'
 לכן י"ל כי איש לשון חשיבות ואנוש פי'
 רמה שיבאר רמה בקבר ולא יקום בתחיה' מיהו פירש"י תנויה דרובא דעלמא לא
 יקיימו בתחיה', ולד' י"ל כי אלו יתקיימו וירננו ג"כ והבאר יקומו גמי, אך מ"ש
 עפרו ננער אין מובן:

שתקות אנוש רמה מה ענין התקוה, וי"ל ע"פ מה שנודע כי אין מנוח להנשמה
 זולת כשהגוף נכלה ונאבד ונעשה רמה בקבר זולת לריקס גדולים
 ולכן כתיב כאן אנוש שם הפחות שמקוה לזה שיעלה למקומו לכן מוב לו שבחייו
 יהי שפ"ר בעל במציאות, ובעל המאמר ר"ל הי' איש יבנה לשון חשיבות ולכן
 הזהיר על השפלות, ומה דכ' וצ"א תולעה דוקא בן ולא אדם:

יש גורסין כאן בפני כל אדם ומקשין הלא גם חזירו יהי' רמה וי"ל לפי שיש
 כמה מדרגות אדם, אדם גבר איש אנוש, ואנוש הפחות מכולם לכן אמר
 פתהי' שפ"ר אולי אחת אנוש:

כל

מאד מאד הוי שפל רוח כו' כבר כתבתי לעיל שעיקר התקוה הוא הביטול
 לאן אתה הולך יא"כ העיקר השפלות, ואל יקשה כלל מה שמקשין העולם
 הלא

רמה. רבי יוחנן בן ברוקא אומר, כל המחלל שם שמים בסתר, נפרעין ממנו בגלוי, אחד שונג ואחד מזיד, בחלול השם: ה רבי ישמעאל בנו אומר, הלומד על מנת ללמד, מספיקין בידו ללמוד וללמד, והלומד על מנת לעשות, מספיקין בידו ללמוד וללמד ושומר ולעשות

ר"ע מברטנורא

נכשלים בה ולא בדילי אינשי מינה. לכך לריך לעשות לה הרחקה יתירה: ה הלומד על מנת ללמד מספיקין בידו ללמוד וללמד, גרסי'. והכי פירושא. הלומד על מנת להיות תמיד עוסק בתורה ואין בדעתו להיות גומל חסדים עם הבריות. כרבה דעסק בתורה ולא עסק בגמילות חסדים אע"ג דאצטרי ליה לעסקוי נמי בגמילות חסדים מכל מקום מספיקין בידו, ללמוד וללמד. וזהו מחשבתו נעשית. והלומד על מנת לעשות, שהא רואה לעסוק בתורה ולהיות גם כן גומל חסדים כאצטרי דעסק בתורה ובגמילות חסדים מספיקין בידו להשלים מחשבתו, ויזכה ללמוד וללמד לשמור ולעשות. ויש מפרשים הלומד על מנת ללמד, בשביל שיקרא רב וגורסין אין מספיקין בידו ללמוד וללמד. וברוב

שפת אמת

והלומד על מנת לעשות במד' פ' המחלל ש"ש בסתר נפרעין ממנו בגלוי, י"ל כמ"ש במס' יומא' (דף פ"ו) מפרסמין החנפים ע"ש ברש"י כסבורין עליו שהוא לדיק כו' וכשבא עליו פורעניות כו':

א' שונג וא' מזיד בחלול השם, מכמע דאנוס אינו בכלל ויוקשה מכאן למ"ש הרמב"ם בג' העבירות לדרך מס"כ ואם עבר ולא קדש ד' הוא עובר על ולא תחללו אש"ק ומג"ל הא דבדלתי ונקדשתי לא קיים אבל לא עבר ג"כ על ולא תחללו מיחו ה' נראה דביש לו עלה לברוח מכס או א' מהעשרה אנשים יברחו ואינו בורח ועובר אז על ולא תחללו דשכבות הענין אין נכון לפרש דכל שאינו בכלל ונקדשתי יהי מיד חילול מקלה אל הקלה רק כמ"ש נישא, וגם מד' רש"י בחומש ש"י ולא תחללו לעבור ע"ד מוידין לא משמע כהרמב"ם הג"ל:

נפרעין ממנו בגלוי ברש"י שלא יאמרו כו', הגם ביש באמה לדיק ורע לו זהו לרן הקב"ה כדרי שיהי' הבחירה חפצית והקב"ה מוותר בזה הגם שיש גם מזה ח"ה אבל מה שהאדם מוסיף ח"ה ודאי האור לכן נפרעין ממנו בגלוי שיתגלה זה עלמו שבעל עבירה הוא:

הלומד ע"מ ללמד פ"י הרע"ב לא לגמול חסדים כו' ויותר יל"פ שבשעת הלימוד אינו מכוון שידע איך לעשות המזהו:

והגם

הלא כל אדם תקווה רמה א"כ למה ישפיל בפני כל אדם כי אין זה טעם על השפלות רק טעם על סידת השפלות שזה עיקר התקווה כג"ל:
אל

ולעשות. רבי צדוק אומר. אל תעשם עטרה להתגדל בהם. ולא קרדום
 יחפור בהם. וכך היה הלל אומר. ודאשתמש בתנא חקיה. הא למדת.
 כ" הנהנה מדברי תורה. נוטל חייו מן העולם: ו רבי יוסי אומר. כל
 המכבד

ר"ע מברטנורה

וזכרו הספרים מלאחי כגרהא ראשונה ועיקר: אל תעשם עטרה להתגדל בהם. שלא
 תאמר אלמוד בשביל שאקרא רבי וישיבני בראש אלל למוד מאהבה וסוף הכבוד
 לבוא: ולא קרדום לחפור בהם. ולא תלמוד תורה כדי לעשות ממנה מלאכה שתתפרנס
 בה כמו קרדום לחפור בה. שהעושה כן מועיל בקדושתה של תורה ומייב מיתה בידי
 שמים. כמו שנהנה מן ההקדש. ומלמדי טנוקות נוטלין שכר שימור התנוקות בלבד
 במשמרין אותן שלא יפגעו ויזיקו. ושכר פיסוק טעמים. שאין הרב חייב לטרוח וללמד
 לתלמידים פיסוק הטעמים. אבל שכר לימוד אסור ליעול. דכתיב (דברים ד') ואותי
 לזה ה' צפת הלא ללמד אתכם חקים ומשפטים כאשר לוי ה' אלהי. מה אני בחנם
 אף אתם בחנם. וכן הדין אסור ליקח שכר פסק הדין אלא שכר צטלה בלבד דבר
 שהוא ניכר כמה מפסיד מצטול מלאכתו כדי לשמוע טענות צטלי הדין ובלבד שיטול
 משניהם צטלה ואם נוטל יותר מזה דיניו צטלים. ומה שהתירה תורה לת"ח ליהנות
 מדברי תורה הוא שתמכר סחורתו בשוק קודם כל אדם וגם שיפטר מכל מיסים
 ועולים וארנוניות. ואפי" כסף גלגלתא חייבין הלבור ליהן עליו ואפילו הוא עשיר
 ויש לו ממון הרבה העם להביא מנות גדולות מפני כבוד תורתו מזה עליו שיטול ואין
 ציסורין ומרבין העם להביא מנות גדולות מפני כבוד תורתו מזה עליו שיטול ואין
 זה בכלל נאות מדברי תורה הואיל ואי אפשר לו להתפרנס בדרך אחרת וכן ת"ח
 שמינו איתו הלבור עליהם פרנס או ראש הסדר. ומהעסק בלרכי לצבור. מותר לו
 ליקח מהם פרס. ואפילו שכר הרבה יותר מכדי פרנסתו כדי שיהיו מזונותיו צריות.
 ומתוך כך יהיה גדול ויראוי ומאויים צעיניהם כדאשכחן בכ"ג דכתיב ציה הגדול
 מאחיו ורכו חכמים גדלוהו מאחיו שיהיו אחיו הנהיט מעטריהם אותו משלחן וחכמים
 הראשונים שהיו נמנעים מזה מדת חסידות היתה בהם אבל לא מן הדין: ו כל
 המכבד

צפת אמת

גבוה מעל גבוה והלומד ע"מ לעשות פי' שלפנינו. וכמו זה ממש ממשך הארת
 להביא הארת התורה בעשי' וגמשך הארה הנשכה שבו לגופו כמ"ש בזה"ק בפסוק
 מנשבת התורה אף התורה ערוכה ישרצו המים כו' נפש חי' שע"י עסק
 התורה

אך תעשם עטרה להתגדל בהם כו' שלא יהא הרצון לתקן עצמותיו וזה להתגדל
 וקרדום לחפור למצוא עומק החכמה לרחות הפסולת רק להיות עושה רצון
 בוראו כנ"ל:

ונהמת מיעוט פנאי גם נחיצת ש"ק כי נהעכב ע"ע עש"ק פ' חקת ולזאת
 אקצר כו' ועל השי"ת בטחיני בחסדו כאשר עורני וקיימני ע"ע
 בן יגמור לנו בחסדו ויעורני על דבר כבוד שמו להכיר דרך אמת לעשות רצונו
 בלבד בלבב שלם ולהיות לבבנו אחד לעבודתו ית"ש:

דברי ידיד ש"ב הדושה"ם הקטן **ארי' לייב**

המכבד את התורה, גופו מכובד, עץ הבריות, וכל המחלף את התורה, גופו מחולל על הבריות: ז רבי ישמעאל בנו אומר, החושך עצמו סן הדין, פורק ממנו איבה, וגול, ושבועת שוא, והגם לבו בהוראה שומה רשע, וגם רוח: ה הוא היה אומר אל תהי דן יחידי, שאין דן יחידי אלא אחד, ואל תאמר קבלו דעתי, שהן רשאים ולא אתה: ה רבי יונה

ר"ע מברטנורה

המכבד את התורה. הדורש החסרות והיתרות שבתורה ומראה טעם על כל קון וקון לומר שאין בה דבר לבטלה אין לך כבוד תורה גדול מזה. אי נמי המכבד ספר תורה ומכבד לומדי תורה והעוסקים בה. כל אלו בכלל מכבד את התורה הן: ז החושך עלמו מן הדין. במקום שיש גדול ממנו. אי נמי אומר לבטלי הדין שיתפשחו: פורק ממנו איבה. שהיולא מצית דין חייב שוגא לדיין שאומר בלבו לא הפך בזכותי: וגל, שמה יחייב הזכאי ונמלא שגול בא על ידו: ושבועת שוא. שמה יחייב שבועה למי שאינו חייב בה ונמלא מציה לידי שבועת שוא. אי נמי קרי תגא ל שבועת שקר שבועת שוא כגון האומר לא לויטי ולוה דבשעת שבועה ילאה מפיו לשוא: והגם לבו בהוראה. בלא עיון ובלא המתנה: ח אל תהי דן יחידי. אף ע"פ שיחיד מומחה יכול לדון, מדרכי החסידות הוא שאפילו מומחה לא יהא דן יחידי ודוקא כשלא קבלוהו בעלי הדין עליהם לדיין, אבל קבלוהו בעלי הדין עליהם. דן יחידי ואפילו מדרכ חסידות: שאין דן יחידי אלא אחד. הקב"ה שהוא יחיד בעולמו: ואל תאמר, לחברייך החולקים עליך: קבלו דעתי. שאני מומחה ובלא הגרוף שלכם הייתי יכול לדון: שהן רשאים ולא אתה. הואיל ולרפת אותם עמך ראוי שיפסק הדין ע"פ הרבים: המקיים

שפת אמת

והגם לבו בהוראה שוטה רשע וג"ה נראה הפי' אי' מאלו או שהוא שוטה וא"י אשר פורק ממנו איבה כו' או שהוא רשע או גם רוח ומרש"י משמע אכלהו:

הוא ה"א א"ת דן יחידי, דלעיל אמר החושך עלמו מה"ד כו' ועתה מוסיף הגם כי לפעמים תדין עכ"ז תלרף עמך אחרים דלמט"י שיבא כו':

שאין דן יחידי אלא א', הגם דא"י דכביכול מלרף עמו ב"ד י"ל

התורה זוכין להארת הנשמה שהיא מרחפת ע"פ המים זו תורה, וכ"כ ויפח באפיו נשמת חיים כו' לנפש חי' לרוח ממל"א, נמצא העוסק בתורה לשמה עושה את התורה ואת עצמו ומקבץ רוה"ק המיוחד אליו ולנשמתו, ולכן שכר עמך בתורה ונתתי גשמיכם בעתם, הגם כי שכר מצוה בהאי ע"מא ליכא רק גדולה תורה שנותנת חיים לעושי' בעוה"ז ובעוה"ב, ופי' לעושי' כנ"ף שמביא הארת התורה בעשי':

כ

דהקב"ה ראוי לדון יחידי רק שאינו רולה ונמלך בפמליא ש"מ, עוד י"ל דלעולם דן ביחידות ואח"כ נמלך בהם ומסכימים, גם י"ל שלגבי הש"ת אף שיש כולם מ"מ נק' דן יחידי כמוהו, גם הפי' כי בעונש מלרף שהם ידונו בלבדם הפורעניות אבל הוא בלבדו אינו דן רק טוב:

וא"ת קבלו דעתי, פי' שלא להתעלס כ"כ עד שיוודו לו לדבריו:

יונתן אומר, כל המקיים את התורה מעוני, סופו לקיימה מעושר, וכל המבטל את התורה מעושר, סופו לבטלה מעוני: י רבי מאיר אומר, הוי ממצט בעסק ועסק בתורה, והוי שפי רוח בפני כל אדם, ואם בטלת

ר"ע מברטנורה

ם המקיים את התורה מעוני, שהוא דחוק למוזנות ומתבטל ממלאכתו כדי לעסוק בתורה: המבטל את התורה מעושר, מחמת רוב הממון לריך ליתן לבו פעם לכאן ופעם לכאן ואין לו פנאי לעסוק בתורה: י הוי ממצט בעסק, המצט בעסק סחורתך ומלאכתך ויהיה עיגך עסקך בתורה: והוי שפל רוח בפני כל אדם, ללמוד אפילו ממי שהוא

שפת אמת

כל המקיים את התורה מעוני, פי' מקיים קאי על הלימוד ועל המלות:

סופו לקיימה מעושר אין פי' שסופו להיות עשיר דאלו רואין איפכא

רק הפי' שגם אם ה' עושר ג"כ לא ה' ה' נמנע מלקיים וכן להיפוך במבטל כו', אכן בתדבא"ר (פרק ג') לא משמע כן ששאלוהו למה אין מהעשרין והשיב כי ה' גרושים אם יתעשרו, ויליפ עוד עושר השמח בחלקו כדלעיל כי זוכה להיות שמח בחלקו:

סופו לבטלה מעוני ק' דיש כמה עשירים מהים רשעים ויל' דאלו ה'

מבטלים בלא זה נמי והתנא מדבר רק באלו שהעשירות מונעם מן התורה אבל לא ברשעים בלא זה:

הוי ממצט בעסק ועסק בתורה, יתכן לפרש להיות כ"א מקמץ ממלאכתו

איש איש מאשר הוא עושה ימעט בציזה שעה ויפרשנו לתורה והגם שבל"ז יש לו עתים לתורה מ"מ לריך למעט דוקא מהעסק לשם ד':

הוי ממצט בעסק כו' ואם בטלת מה"ט כו', כלומר לא תעלה על דעתך כשתרצה בעסק ותבטל מחורה הרווח דיה'

שלאחר כל העשירות בדעת וגם שמח

בחלקו כנ"ל, עכ"ז צריך שמירה שלא יבוא ח"ו מתוך עשירות הוזה לביטול תורה, וכ"כ ושבעת השכרו, וודאי פי' שביעה ששבע באמת מקדושת המקום ב"ה ועבודתו וצריך שמירה שלא להקל מהעול מ"ש אף מעט ולידע שהכל הי'

(* **כל** המבטל כו' מעושר, הנה כ"כ ריש הפ' כי איזהו עשיר השמח

בחלקו, וזה ענין יקר להיות שמח בכל מחמת שהוא רצון הבו"ה ובי"ש מלבד שהוא רצון עליון ג"כ כל דרכיו בחסד ורחמים ואמרו חז"ל כשם שמברך על הטובה כך מברך עה"ר, פי' להבריך ולהרכיב הרעה תוך השורש להיות שמח ביכורין כדי להבין כוונת מוסר השי"י, ונמצא מוציא יקר מזולל, וכן הענין בטובה אם אינו מחובר [אל] השורש אין בו החיות וזה ענין הברכה, וכן לרעה כשהוא באופן זה שהאדם לוקח מוסר השי"י נמצא מחובר לטוב ונעשה טוב, וד"ש חז"ל במ' בחקותי ולא עוד אלא שהן הפוכות אם זכיתם חריני הופך כו' כי אם אין על האדם נגיעה עצמיות נמצא הכל לטוב ונתהפך כו', וד"ש אם ב"ת ונחתי גשמיכם כו' לשון עבר, הגם שפירשו המדקדקים, מ"מ גם זה אמת כי כ' אם והוא לשון תנאי שלמפרע ה' הכל טוב, ונמצא השמח בחלקו עשיר הוא וכמ"ש בס' הקטן והקדוש מבעש"ט וצ"ה"ה, גם אחז"ל אין עשיר אלא בדעת, וא"כ יש לקחת מוסר השכל שאחז"ל כל המבטל התורה מעושר, שלאחר כל העשירות בדעת וגם שמח

במלת מן התורה יש לך בטלים הרבה כנגדך, ואם עמלת בתורה יש לו שכר הרבה ליתן לך: י"א רבי אביעזר בן יעקב אומר, הגוישה מצוה אחת קונה לו פרקליט אחד, והעובר עבירה אחת קונה לו קטיגור אחד, תשובה ומעשים טובים כהרים בפני הפורענות רבי יוחנן הסנדלר

ר"ע מברטנורה

שהוא קטן ממך בחכמה: יש לך בטלים הרבה כנגדך. שיסייעו לבעלך. פירוש אחר יש בעולם כמה בטלים שהם הרשעים וחיות רעות שהם בטלים. ועל ידם הקב"ה יביא עליך פורענות: ואם עסקת בחורה. הוא עלמנו יש'ם שכרך ולא על ידי שליח וזוה יתירה מדה טובה על מדה פורענות: יא פרקליט. מלאך מליץ טוב: קטיגור. מליץ רע

שפת אמת

רק מהש"י, אם לדעת הרבה כו' וכ' יברכך ה' וישמרך עלפי הברכה צריך יותר שמירה וכ' יש עושר שמור כו' דרצתו כעשרו של קרח אשר וודאי הפי' ג"כ בדעת, אם האדם נשאר דל ואביון ותאב לכל דבר אחר כל העשירות זה טוב, אבל כשח"ו ע"י העשירות והרבה ידיעות מתגאה כו' ומתרשל ע"ז בעבודה רבה כמקודם סופו לבטל מעוני, ולהיפוך טוב המקיים כו' אף בעוני שא"י מה ועובד בחפלות ובקשות והכנעות סופו לקייבה בעושר כנ"ל והבן: ששגת

העושה

מזוה אהת קונה לו פרקליט א' והעובר עבירה א' כו', קשה הא מדה טובה מרובה ה' מאות כו' וי"ל דהפרקליט יש לו כח להמליץ טוב ה' מאות פעמים יותר מהקטיגור, והפי' שפי' תשובה חוזר ונעשה מהקטיגור פרקליט, ולא נתפרש א' הפי' מזוה א' כל ימיו או גם באקראי ויתכן לומר כמ"ס כי תרי"ג מזוה נכללין ותלויין בכל מזוה כמ"ס תרי"ג מזוה התלויין בה ולכן שפיר במזוה א' יש לו פרקליט על כל המזוה, ול"ע א"ס כן הוא גם בל"ת דה"ל כעושה מזוה וכן בעובר ומבטל מ"ע (ובס' שפ"א א' שנברא מלאך שמונע פורענית ואולי היינו דמסקין כהרים) ובמזוה דרבנן יש בלא הסוד:

קונה לו פרקליט אחד, מקשים א"כ הרי אמרו א"ס יש מלאך מליץ כו' אפי' א' מתהקל"ט כו' וא"כ הרי גם הרשעים מלאים מזוה כו' ולעולם לא יענשו כיון שיש תמיד מליצי יושר נגד המגיד פשע, וע"ד הלצה יש לפרש מ"ס אחר מני אלף לשון אלפ"ך חכמה שיהי' בקי ומלומד אותו המליץ ולא מליץ בעלמא:

פרקליט כו', תשובה ומעש"ט כהרים צפה"פ, נראה דב' מילי נינהו מזוה

ופרקליט דברישא אינו מנין כהרים והחילוק דמזוה היינו טוב לשמים בלאחר אבל מעש"ט פי' טוב לשמים ולבריות לכן הביב ביותר וכן כחה של תשובה גדול וזוה יתפרש נמי מ"ס לקמן יפה שעה א' בתשובה ומעש"ט בעוה"ז מכ"ח עוה"צ אבל מזוה לא זכר כי מזוה הם גם בעוה"צ כמו שמצינו מלאכי השרת בשמים עושין שליחות ומזוה לכל מעש"ט שהפי' בין אדם לחבירו וכן תשובה ב' אלו

הסנדרר אומר, כל כנסיה שהיא לשם שמים, סופה להתקיים ושאינה לשם שמים אין סופה להתקיים: יי רבי אליעזר בן שמוע אומר, יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך, וכבוד חבירך כמורא רבך. ומורא רבך כמורא שמים: יי רבי יהודה אומר, הוי זהיר בתלמוד, ששגגת תלמוד, עולה זדון. רבי שמעון אומר, שלשה כתרים הם, כתר תורה, וכתר כהונה, וכתר מלכות, וכתר שם טוב עולה על גביהן: יי רבי נהוראי אומר, הוי גולה למקום תורה, ואל תאמר שהיא תבוא אחרך.

שחבירך

ר"ע מברטנורה

רע ולבן קטיגור קורא תגר. וסניגור שהוא הפך קטיגור. פירושו שונה תגר: יב יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך. שכן מלינו במשה שאמר ליהושע תלמידו (במות ט"ז) נחר לנו הגעים עבאו שיה לו: וכבוד חבירך כמורא רבך. דאמר ליה אהרן למשה (במדבר י"ב) צי אדוני, ואחיו גדול ממנו בנעים היה וקרי ליה אדוני: ומורא רבך כמורא שמים, דכתיב (בס י"א) אדוני משה כללם כלם מן העולם כיון שמרדו בך באלו מרדו בהקדוש ברוך הוא וחייבים ללייה: יג הוי זהיר בתלמוד, שיהא למודך דקדוק יכהלכה: שגגת תלמוד עולה זדון, אס טענה צהוראה מתוך שלא דקדקה בתלמודך ותבא להתיר את האכור הקב"ה מעלה על ירך כאלו עשית מזיד: שלשה כתרים הם, הכתובים צהורה, שמייבה הצורה לנהוג בהם כבוד: כתר תורה, כתיב ציה (ויקרא י"ט) והדרת פני זקן זה בקנה חכמה: כתר כהונה, כתיב ציה וקדשתו קדוש יהיה לך: כתר מלכות, כתיב ציה (דברים י"ז) גוס תשים עליך מלך, שתהא אימתו עליך: וכתר שם טוב, מי שיש בידו מעשים טובים ושמועתו טובה מחמת מעשיו, לא מלינו לו כתר צהורה, שיהיו חייבים לנהוג בו כבוד, והוא עולה על גבי כולן, בכל השלשה כתרים לריקים לו, באס ת"ח הוא וסני שומעיה שרי לצווייה, ואס כ"ג הוא אמרינן ציהא (דף ע"א) ייתון צני עממיא לשלם דעבדין עובדי דאהרן, ולא ייתון צני אהרן לשלם דלא עבדין עובדי דאהרן, ואס מלך הוא, כתיב (במות כ"ב) וגשיא בעתך לא תאור, בעושה מעשה עמך: יד הוי גולה למקום תורה, אס אין תלמידי חכמים במקומך: ואל האמר שהיא

שפת אמת

שגגת תלמוד עולה זדון [ע"י שפ"א עה"ת ח"ה דס"א ע"ב]:
 (*) **ר' נהוראי** אומר הוי גולה למקום תורה, מה דשון גולה היא אין בן חורין אלא העוסק תורה, ובגמ' המעשה לא ר"ג שמו רק ראב"ע שהלך למקום מים היפים כו' ושכח למדו חזר ואמר הוי גולה למקום תורה ע"ש במס' שבת, וביאור הענין עפ"מ שפי צורי זקני ז"ר עמ"ש רש"י ד"ב בפי יתרו שניבדו לבו לצאת למקום תהו כו', והקשה למה נק' בקום תהו ופי' שליגרו ה"י נק' כן שכשה"י תוך הרשעים ג"י נחשב כצדיק

אלו לא שייך בעוה"ב, וצמח"ל לא משמע כן, ובלשון השו"ב ומעש"ט יש לעיין אס הפ"י שניהם יחד, וי"ל בגווי דהשו"ב צלצד אינו מכפר מ"מ עם המעש"ט היינו מלות אז מנינים מן הפורעניות:
כל כנס"י שהיא לש"ש, פי' אף בכנס"י לצורכי עוה"ז עכ"ל הכוונה יהי לש"ש צכ"ד דעה:
ששגגת תלמוד עולה זדון, ומ"ש הפוסקים לענין אומר מותר באיסור

שחביריך יקיימה בידך, ואל בינתך אל תשען: מי רבי ינאי אומר, אין בירדנו לא משלות הרשעים. ואף לא מיסורי הצדיקים. רבי סתאי בן חרש אומר, הוי מקדים בשלום כל אדם, והוי זנב לאריות ואף תהי ראש לשועלים: מי רבי יעקב אומר, העולם הזה דומה לפרוזדור בפני העולם הבא, התקן עצמך בפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין:

הוא

ר"ע סברטנורה

שהיא תבא אחריך. תלמידי חכמים יבואו ללאן: שחבירך יקיימה בידך, ואל תסמוך שחבירך כשיבואו מצית הרב יקיימו התורה בידך שתלמוד מהם מה שלמדו הם מן הרב. אלא הוי גולה אתה בטלמך למקום הרב שאינו דומה שומע מפי תלמיד לשומע מפי הרב. פירוש אחר שחבירך יקיימה בידך, מפני מה אני אומר לך הוי גולה למקום תורה. שחבירך יקיימה בידך, שאפי' אתה חריף ומפולפל ביותר, לא תתקיים התורה כך אלא ע"י חבירך שתבא ותמן עמה. והיינו דמסיים ואל בינתך אל תשען: מי אין בירדנו, כמו לא הוי בדיה כלומר אין הדבר הזה ידוע לנו מדוע דרך רשעים ללחם, ומפני מה הצדיקים מודוכאים ביסורים, פ"א אין לנו בזמן הגלות לא משלה והשקט שנגיל הקב"ה לתת לרשעים כדי לטרדן מן העה"ז, ואף לא מן היסורים המיוחדים לצדיקים שהן יכרוין של אהבה שאין בהם בטול תורה, כלומר ילאנו מכלל רשעים שאין לנו השלוח שיש לרשעים, ולכלל צדיקים לא הגענו. שייסורים שלנו אינן של אהבה כיסורי הצדיקים: הוי מקדים שלום לכל אדם, ואפי' לגברי בשוק: והוי זנב לאריות, לגדולים ממך: ולא ראש לשועלים, לקטנים ממך: מי פרוזדור, בית שער, תרגום אולם פרוזדורא: טרקלין, מקום מושב המלך, כך אתה התקן

שפת אמת

כצדיק ושם אין נחשב לכלום כמ"ש גבי הצרפית באת אלי להוכיח עוני כו' עכ"ד ז"ל, וככו כן בזה כי וודאי במקומות אשר אינם בני תורה וודאי הת"ח שיש שם בניקל דו לסגל מצות ומעש"ט כי נחשבים הם לפניו ית' שם יותר, אבל במקום בני תורה צריך יגיעה יתירה, עכ"ז אמר הוי גולה למקום תורה שכדאי להיות נקי שם גולה מלהיות בני חורין ע"י שפלות אנשי המקום כענין הוי זנב לאריות כו':

ר"א העה"ז דומה לפרוזדור בפני עוה"ב כו', אף שאינא גיב יפה שעה א' בחשובה ומע"ט מחיי עוה"ב, אך גם בעניני עוה"ז נמצא הארה גנוזה והוא מעין עוה"ב [כמ"ש עולימך תראה בחייך], רק שמלוש בעוה"ז

והלבוש פרוזדור, פי' כפי מה שאדם עובד

י הוא היה אומר, יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה, מכל חיי העולם הבא, ויפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא, מכל חיי העולם הזה: י רבי שמעון בן אלעזר אומר, אל תרצה את חבירך בשעת כעסו, ואל תנחמונו בשעה שמתו מוטל לפניו, ואל תשאל לו בשעת נדרו, ואל תשתדל לראותו בשעת קלקלתו: י שמואל הקטן אומר, בנפול אויבך אל תשמח ובכשלו אויבך

יג

ר"ע סברטנורה

התקן עמך בעולם הזה כדי שתזכה לעולם הבא: יו יפה שעה אחת בתשובה, ללורך תשובה ומעשים טובים: מכל חיי העולם הבא, לפי שבאיתו זמן אין התשובה ומעשים טובים מהנים לאדם שאין העולם הבא אלא לקבל שכר על מה שקיים בעולם הזה: יא אל תרצה את חבירך בשעת כעסו, דכתיב (שמות ל"ג) פני ילכו והניחותי לך, אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה המתן עד שייעצרו פנים של זעם: ואל תנחמונו בשעה שמתו מוטל לפניו, שבשעת החורבן כביכול היה הקב"ה מתאבל, בקשו מלאכי השרת לנחמו ורוח הקדוש משיב אל תאיונו לנחמני: ואל תשאל לו בשעת נדרו, למנוח פתחים להגיד לו את נדרו מפני שהו על כל פתח ופתח שהמלאך לו יאמר אדעתא דהכי נדרתי, וכוז לא תמלא לו פתח, ומיניו כשנשבע הקב"ה למשה שלא יכנס לארץ לא התחנן מיד אלא המתין ואחר כך החיל להחמין: בשעת קלקלתו, כשנתקלקל בחטא לפי שהוא מתבייש מכל אדם, וכן אהה מולא כחטא אדם הראשון לא נגלה עליהם הקדוש ברוך הוא עד שטעו חגורות דכתיב (בראשית ג') ויעשו להם חגורות ואחר כך וישמעו את קול ה' אלהים: יט בנפול אויבך אל תשמח, פסוק הוא במשלי אלא

שפת אבת

שעה א', מה פ' שעה אי א' מכ"ד
 ביום או על רגע:
מכ"ח הטהו"ב, אם נפרש מכ"ח טוה"ב
 חמש א"כ בשני שעות תשובה
 איזה חלק ימלא לו ויהי מי הקדמני
 ואשלים כו' וי"ל ל"ל בשני האדם יקר
 ויפה כו':
בנפול אויבך א"ת, וכי יש תמיד כוונת
 לאדם וכשם המפורשים טקאי
 על
 טובים הפ' שעושה כל דבר בדביקות אור כי טוב הגנוז בו, כמ"ש חז"ל
 שהקב"ה גנו אור כו' לצדיקים, וכל גניזה היא במקום החושך והסתור, והוא
 כנ"ל למצוא הארה הגנוזה ע"י עבודה מבחור כנ"ל, רק העיקר שיהי' כל
 עוה"ז בעיני האדם כפרוודור כו', וכפי הביטול להפנימיות מתגלה לו כנ"ל:
יפה שעה א' בתשובה ומעשים בעוה"ז מכל חיי עוה"ב, י"ל שעה לשון רצון
 כשהאדם יש לו תמיד תשוקה ורצון אחד להתדבק בו ית' [כמאמר
 רשב"י ז"ל אני לדודי בכל יומא בחד קטורא אתקטנא בי כקב"ה והשתא
 ועלי

יגל לכך. פן יראה ה' ורע בעיניו, והשיב מעליו אפו: כ אלישע בן אבויה אומר, הלומד ילד למה הוא דומה לדיו כתובה על נייר חדש, והלומד זקן, למה הוא דומה, לדיו כתובה על נייר מחוק. רבי יוסי בר יהודה איש כפר הבבלי אומר, הלומד מן הקמנים למה הוא דומה, לאוכל ענבים קחות, ושותה יין מגתו, והלומד מן הזקנים, למה הוא דומה, לאוכל ענבים בשוגות, ושותה יין יישן. רבי אומר, אל תסתכל בקנקן, אלא במה שיש בו, יש קנקן חדש מלא יישן, וישן שאפילו חדש

ר"ע מברטנורה

אלא ששמואל הקטן היה רגיל להוכיח בני אדם צמדה זו: פן יראה ה' ורע בעיניו. שטעוהו בלצבך כאלו הוא שלומך למלאות תאוהך: והשיב מעליו אפו. מדלא כתיב ושכ אלף זהשיב. משמע, יסירהו מעל אויבך וישיבה עליך: ב על נייר חדש. שהוא מתקיים. כך גרסת הילדות אינה משתכחת: ענבים קחות. שלא נחבשלו כל לרכן ומקחות את השייט. כך חכמת הילד לא נחשבה כל לרכה. ואין דבריו מתקבלים ומתישבים על הלב: יין מגתו. ששמריו מעורבים בתוכו. כך חכמת הילד תעורבות ספיקות יש בה: רבי אומר אל תסתכל בקנקן. רבי פליג אדרבי יוסי בר יהודה. ואומר כי כמו שיש קנקן חדש מלא יין ישן. כך יש ילד שטעמו כטעם זקנים. ויש זקנים פחותים

שפת אמת

ועלי תשוקתו כו' ע"ש בא"ז פ' האויגון, ובאמת הרצון והתשוקה הוא הדבר שאין להשיגו בעוה"ב כ"כ כמו בעוה"ז, כמש"ל בן המלך שמגעעז לחזור לבית אביו כאשר חכמים הגידו כי זה ה"י כל המבוקש בשליחות נשמת האדם לעוה"ז כדי להתרבות התשוקה בלב האדם להתדבק בשורשו וזה אומרו יפה שעה אחת כו':

על הילוף"ר שאין בוגל גדול ממנו והפי' שגם שנעזר לפעמים להתגבר עליו לא ישמח ויבטח שכבר נלחו שיוכל לחזור כמקדם:

הרובד ילד כו' נראה דאלישע כיון דבילדותו למד ה"י סופו להיות ניתקן ג"כ, ושיעור ילד הוא עוד בו נשמתו מיקרי עוד ילד ליום שלאח"כ שנעשה זקן יותר ממקודם:

לרין כתובה על נייר חדש כו' על נייר מחוק הגה הדיוקים סותרים דהול"ל או חדש וישן או יפה ומחוק גם התחיל ילד ומסיים זקן וצינוגי מה תהא עליו לכן י"ל שיש אמלעי נייר ישן אבל אינו מחוק:

זקן היינו מכן ששים לזקנה אבל קודם לכן בכלל ילד הו':

לרין כתובה ע"כ מחוק כי הגוף כמו נייר והעצירות מקלקלן הגייר בחקיקות וטעויות הכתב:

רבי אומר אל תסתכל בקנקן כו' פליג אתרוי' אלישע משבח הנערים ורבי' משבח הזקנים ורבי מפשר ביניהם יש חדש כו' ולא תליא כלל בהאדם:

אית בקנקן הגוף זה קנקן ויש איש ילד עם נכמה זקנה מלאה מלות ויש ישן שאפי' חדש אין בו:

חדש אין בו: כא רבי אליעזר הקפר אומר. הקנאה והתאוה והכבוד. מוציאין את האדם מן העולם: כג הוא היה אומר. הילודים למות. והמתים להחיות והחיים לידון. לידע להודיע ולהודיע שהוא אף. הוא היוצר. הוא הבורא. הוא המבין. הוא הדיין. הוא עד. הוא בעל דין. והוא עתיד לדון. ברוך הוא. שאין לפניו לא עולה ולא שבתה. ולא

ר"ע מברטנורה

פחותים נמעלת החכמה מן הילדים: כא והתאוה. המצקק למלאות האותו באכילה ושתייה ובטילה וכיוצא בהן: והכבוד. שיכבדוהו בני אדם: כב הילודים למות. מי שגולד כבר עתיד הוא למות: והמתים. עתידים לחיות ולעמוד ליום הדין. חלה לחיי עולם. וחלה לחרפות ולדראון עולם: והחיים לידון. עומדים להיות נדונים ליום הדין: לידע. מאחרים: ולהודיע. לאחרים: ולהודיע. להבין מעלמו: הוא היוצר. שכל העולם הוא בידו כחומר ביד היוצר. ומה טעם לפי שהוא הבורא. שברא את כל העולם כלו מאין לפיכך יכול לעשות בו כרצונו: הוא המבין הוא הדיין. אחר שהבין כל מעשיהם מביאן בדין לפניו: הוא בעל דין. שהוא תובע את החובתים: והוא עתיד לדון. לעולם הבא

שפת אמת

הקנאה והת' והכבוד מוליאין כו'. **הקנאה** כו'. אמו"ז ז"ל הגיד בשם הרב המגיד מקאזניץ ע"ה כי נראה הפי' על אי' מאלו

הג' נכתבו פרשת קין ודור המבול והפליגה כי כל אדם יש בו מאלה הדורות, וצריך

לתקן עצמו, והם בחי' קנאה תאוה וכבוד, קין קנאה, דור המבול תאוה, דור הפלגה כבוד, עכ"ד, ונראה דזה פי' המשנה קנאה ותאוה וכבוד מוציאין את האדם מן העולם, פי' שמאבדין ע"י דברים אלו הצלם אדם, וידוע שזה הצלם הוא בנפש רוח ונשמה ובג' דברים הנ"ל פוגמים הדמות אדם, בקנאה כ' רקב עצמות קנאה ועצמות בחי' כוח נשמה, תאוה בחי' רוח, כבוד נפש:

קנאה כו' מוציאין את האדם מן העולם, ונלמד מקרח שנתקנא כי מי שדבוק בפנימיות החיות ממילא יש לו דביקות לכלל ישראל כי בשורש מיוחדים

כל בני, וז"ש בגמ' בשבת בגר שאמר גיירני כל זמן שאעמוד על רגל אחד אלמוד כל התורה כו' ואמר לו הלל ואהבת לרעך עיקר התורה אידך פירושא כו', כי כלל התורה להיות האדם דבוק בחיות הפנימיות והיא התורה, כי כל הנבראים מאותיות התורה, כמ"ש באורייתא ברא קוב"ה עלמא, וכן שמעתי מאא"ז מו"ר זצ"ה"ה על פסוק פקוד יפקוד כו' והעליתם כו' עצמותי כו', כי להיות דבוק בפנימיות הוא בחי' יוסף שומר הברית והיפוך כתיב רקב עצמות קנאה כו' עכ"ד בקיצור, והוא כנ"ל כי העיקר להיות דבוק בפנימיות החיות והוא פי' זכירה דכתיב למען תזכרו כמ"ש במ"א, ואז באמת כל מעשיו וכל הזמנים הכל אחד, כי השורש הוא נקודה מהשי"ת למעלה מהזמן, וז"ש שילמוד כל התורה כו' רגל אחד, והוא להמשיך בחי' אחדות וחיבור גם להרגילות, והשיבו ע"י אהבת ישראל כנ"ל, ולהיפוך קנאה מוציאין מן העולם פי' שלא יוכל להתקיים בתוך העולם שהעצה רק להתדבק בנקודה הנעלמת שבעוה"ז נסחרת כנ"ל:

הילודים למות והמתים להחיות והחיים לידון, והכל כדי לידע להודיע

ולא משוא פנים, ולא מקח שוחד, שהכל שלו ודע, שהכל לפי החשבון, וא"ל יבטיחך יצרך, שהשואל בית מגום לך, שעל כרחק אתה נוצר, ועל כרחק אתה נולד, ועל כרחק אתה חי, ועל כרחק אתה מת, ועל כרחק אתה עתיד ליתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא: רבי חנינא וכו'

פרק חמישי

א בעשרה מאמרות נברא העולם ומה תלמוד לומר, והלא במאמר אחד

ר"ע מברטנורה

הבא: ולא משוא פנים ולא מקח שוחד, שאינו טעא פנים אפילו ללדיק גמור שלא יפנישו על עבירה קלה שבאס לידו, ואינו לוקח שוחד המצוה בשביל העבירה, אלא טוחן סכר על המלוח, ועונש על העבירה, כ"פ הרמזים: ודע שהכל בא לפי חשבון, פרוטה ופרוטה מלטרפה לחשבון גדול, כך עבירות קלות כשכן מרובות עולות לחשבון גדול: שעל כרחק אתה נולד, שהנשמה אינה רולה ללאת מן הפרגוד מקום עהור שהנשמות מונחות בה, ולכנס במשי אבה במקום עמא ומלאך בא ומוציאה בעל כרחה ומכניסה במשי האשה: ועל כרחק אתה נולד, בשעת הלידה אינה רולה ללאת, ומלאך מווציאה בעל כרחה: ועל כרחק אתה חי, יש אדם מדוכה ביסורים ורולה למות ואינו יכול:

פרק ה **בעשרה** מאמרות, תשעה ויאמר, ובראשית נמי מאמר הוא דכתיב תהלים

שפת אמת

להודיע שהוא היוצר הבורא הדיין כו', דבאמת כל אלה הדברים מיתה ותחיה היו מוכנים להיות, שמכל זה נתברר העדות על הקב"ה, רק שצ"י הצדיקים יצא הדבר מכה אל הפועל, הילודים למות על ידי אדם וחיה, והבתיים להחיות על ידי אברהם ושרה, וכן רמזו ג"כ הז"ל תחיה מן התורה מנין דכתיב למען ירבו כו' לתת להם כימי השמים כו', שנשבע הקב"ה לאבות שיתן להם הארץ בתחיית המתים, כימי השמים רמזו לשנות האבות כמו מהלך על החיים ת"ק שנה שהוציאו האבות כח על החיים בעולם: ונאמר עוד החיים לידן כחי יצחק מדה"ד הוא הדין הגדול אחר התחי', לידע להודיע להודיע זה תכלית האחרון בחי' יעקב וישראל וישראל שאו יתברר דעת שלימה כמי' ומלאה הארץ דעה והוא תיקון השלם נחלה בלי מצרים שיהי' לעתיד לבוא:

בעשרה מאמרות, כהרע"ב ובראשית נמי

בעשרה מאמרות נה"ע כו', וקשה ממ"נ אם עתה בנקל יותר לעבוד הש"י